

ЛІТЕРАТУРА

1. Андросюк В.Г. Психологія і педагогіка в діяльності співробітників органів внутрішніх справ. – К.: 1990. – 76 с.
2. Афанасьев В.Г. Человек в управлении обществом. – М.: Политиздат, 1997. – 102 с.
3. Бандурка А.М. Психология управления / С.П. Бочарова, В.В. Землянская – Харьков: 1998. – 464 с.
4. Барабанщиков А.В. Педагогика высшей военной школы / В.Г. Звягинцев – М.: ВПА, 1985. – 185 с.
5. Биочинский И.В. Организационно-педагогические основы подготовки офицерских кадров высших училищ Сухопутных войск: Дис. ...канд. педагог. наук. – Казань, 1987. – 190 с.
6. Буюева Л.Н. Человек: Деятельность и общение. – М., 1978. – С. 64.
7. Военная педагогика и психология / Под ред. А.В. Барабанщикова. – М.: Воениздат, 1986. – 240 с.
8. Гальперин П.Я. Психология мышления и учение о поэтапном формировании умственных действий // Исследования мышления в советской психологии. – М., 1966. – 110 с.
9. Козловская Е.А. Психолого-педагогические основы профессиональной подготовки инспектора дорожно-патрульной службы госавтоинспекции. – М.: 1994. – 70 с.
10. Кокурин Г.А. Организаторские основы деятельности следственно-оперативных групп: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. – М., 1993.
11. Мангутов И.С. Организатор и организаторская деятельность / Л.И. Уманский – Л.: ЛГУ, 1975. – 312 с.
12. Столяренко А.М. Юридическая педагогика. – М.: ЭКМОС, 2000. – 496 с.

УДК 612.821

О.І. Іванова, Л.М. Басанець
 Сумський державний
 педагогічний університет

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ

У статті подано результати дослідження показників розумової працездатності у студентів-першокурсників на початковому етапі їх адаптації до навчальних навантажень в умовах сучасного освітнього закладу. Необхідність обробки великого обсягу інформації у процесі навчання істотно змінює характер розумової діяльності: значне підвищення швидкості розумової роботи негативно впливає на її якість. Обговорюються можливі шляхи оптимізації навчальної діяльності студентів.

В статье представлены результаты исследования показателей умственной трудоспособности у студентов-первокурсников на начальном этапе их адаптации к учебным нагрузкам в условиях современного образовательного заведения. Необходимость обработки большого объема информации в процессе обучения существенно меняет характер умственной деятельности: значительное увеличение скорости умственной работы негативно влияет на ее качество. Обсуждаются возможные пути оптимизации учебной деятельности студентов.

The article presents the results of research of indexes of the first-year students' mental capacity on the initial stage of their adaptation to the educational loadings in the conditions of a modern educational establishment. The necessity of analyzing a large amount of information in the process of studying substantially changes the character of intellectual work. The considerable

increase of speed of mental work influences negatively its quality. The possible ways of optimization of students studying are under consideration.

Вступ. Однією з найважливіших проблем системи вищої освіти залишається забезпечення високого рівня професійної підготовки студентів. У зв'язку з інтенсифікацією навчання, що відбувається останнім часом унаслідок збільшення інформаційного потоку, значно ускладнюються процеси адаптації організму до навчальних навантажень. Надмірне функціональне напруження компенсаторно-приспосувальних механізмів, пов'язане зі сприйняттям та обробкою великого обсягу інформації за умов браку часу, додаткове виконання значного обсягу позааудиторної роботи, емоційно-стресові ситуації, що супроводжують проведення контрольних заходів, негативно позначаються на стані не тільки психічного, але й соматичного здоров'я студентів [3; 6 – 8]. Особливо це стосується початкового періоду навчання у вищому навчальному закладі (ВНЗ), що пояснюється відсутністю на цьому етапі системи адекватного реагування організму на нові умови діяльності, які суттєво відрізняються від навчання у середній школі [2; 4, 9]. З упровадженням кредитно-модульної системи організації навчального процесу, яка передбачає розширення можливостей для реалізації індивідуальних здібностей студентів, розвитку їх здатності творчо сприймати і використовувати засвоєний навчальний матеріал, значно зростає частка самостійної роботи студентів, що збільшує ймовірність порушення режиму їх рухової активності, відпочинку, сну, харчування та ін. [4; 6]. За результатами опитування студентської молоді висловлюється негативне ставлення до тестових форм контролю, які обмежують можливості більш ґрунтовного аналізу запропонованих контрольних завдань, що суттєво позначається на підсумкових результатах і значно підвищує рівень емоційного напруження [1]. Отже, з'ясування особливостей адаптації сучасних студентів до навчання в умовах модернізації вищої освіти є надзвичайно актуальною проблемою для вдосконалення системи організації навчальної роботи у ВНЗ, спрямованої не тільки на підвищення фахової підготовки, але й на збереження і зміцнення здоров'я студентської молоді.

Метою статті було здійснити аналіз психофункціональних показників студентів-першокурсників у динаміці першого року навчання й оцінити їх адаптаційні можливості у процесі навчальної діяльності в умовах кредитно-модульної системи організації навчання.

Методи дослідження. Визначено показники розумової працездатності студентів природничо-географічного факультету зі спеціалізацією «хімія – інформатика», «біологія – хімія», «біологія – психологія», «географія – біологія». Дослідження проводилось на початку і наприкінці навчального року. Показники розумової працездатності визначались за загальноприйнятими методиками психофізіологічного тестування з використанням коректурних таблиць Анфімова. За результатами тестування здійснювалась комплексна оцінка психофункціонального стану студентів і визначались їх адаптаційні можливості [5]. Отримані дані підлягали статистичній обробці.

Результати та їх обговорення. Дослідження, проведене на початку навчального року, мало на меті визначення початкового потенціалу розумової діяльності сучасних студентів, якісну оцінку студентського контингенту залежно від профільної спеціалізації, а також здійснення порівняльного аналізу психофункціональних показників студентів-першокурсників з даними попередніх досліджень.

За результатами психофізіологічного тестування, у сучасних студентів на початку навчального року швидкість та якість розумової роботи вищі, ніж в однолітків, обстежених у 1998 р., чим зумовлені і більш високі показники загальної продуктивності їх розумової діяльності (табл. 1). Здатність студентів до обробки великого обсягу інформації, можливо, пояснюється посиленнями вимогами до такої діяльності в умовах широкої інформатизації сучасного суспільства.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика показників розумової працездатності студентів-першокурсників за результатами досліджень, проведених у 1998 і 2007 рр.

Експерим. група	Кільк. обстеж.	Показники				
		Р заг	Р 2	n/500	n2/200	Q
Результати досліджень у 1998 р. (група I)	88	617,7 ± 15,2	214,9 ± 7,40	10,6 ± 1,57	9,75 ± 1,60	52,7 ± 1,41
Результати досліджень у 2007 р. (група II)	59	637,1 ± 16,2	207,5 ± 8,00	6,39 ± 0,80 *	5,51 ± 0,62 *	57,3 ± 1,38 *

Примітка: * – достовірна різниця між експериментальними групами

Порівняльний аналіз функціональних параметрів розумової працездатності студентів-першокурсників з різною спеціалізацією навчання засвідчив, що найвищі швидкісні характеристики розумової роботи на початку навчального року мають «біологи – психологи», тоді як точність роботи вища у «хіміків – інформатиків» (табл. 2). Такі відмінності між експериментальними групами, можливо, можна пояснити особливостями професійної орієнтації абітурієнтів на етапі відбору під час вступу до ВНЗ.

Таблиця 2

Показники розумової працездатності студентів-першокурсників природничого факультету в динаміці навчального року

Експерим. група		Усі обстежені	«хіміки – інформатики»	«біологи – хіміки»	«біологи – психологи»	«географи – біологи»
Початок навчального року	Р заг	637,1 ± 16,2	648,6 ± 28,1	602,0 ± 30,9	673,5 ± 29,0	598,1 ± 36,5
	Р 2	207,5 ± 8,00	200,8 ± 13,5	189,6 ± 14,4	231,5 ± 15,0	193,1 ± 17,2
	n/500	6,39 ± 0,80	5,22 ± 0,84	7,43 ± 1,54	7,58 ± 1,93	5,34 ± 1,35
	n2/200	5,51 ± 0,62	4,33 ± 0,79	7,28 ± 1,55	5,93 ± 1,27	5,05 ± 1,28
	Q	57,3 ± 1,38	59,9 ± 2,98	52,8 ± 2,47	59,1 ± 2,30	54,9 ± 2,88
Кінець навчального року	Р заг	703,6 * ± 17,8	733,0 * ± 24,6	685,8 ± 32,9	714,7 ± 33,5	670,3 ± 44,7
	Р 2	229,7 ± 10,8	223,5 ± 16,6	206,3 ± 12,4	254,9 ± 22,4	216,3 ± 23,8
	n/500	12,6 * ± 2,87	18,3 ± 8,43	6,20 ** ± 1,02	9,61 ± 3,81	14,7 ± 5,55
	n2/200	9,18 ± 1,77	11,3 ± 4,44	5,96 ± 1,52	6,40 ± 1,76	12,7 ± 4,71
	Q	59,4 ± 1,77	60,4 ± 4,45	61,0 * ± 2,70	61,7 ± 2,53	54,6 ± 3,83

Примітки: 1. Р заг – загальна кількість проглянутих знаків;

Р 2 – кількість проглянутих знаків у II завданні (з диференціюванням);

n/500 – кількість помилок на 500 проглянутих знаків;

n2/200 – кількість помилок на 200 проглянутих знаків у II завданні;

Q – загальна продуктивність розумової діяльності;

2. * – достовірна різниця порівняно з початковими даними;

** – достовірна різниця порівняно із середніми даними всієї обстеженої групи студентів.

Результати психофізіологічного дослідження, проведеного наприкінці навчального року, засвідчили, що у студентів порівняно з початковим даними достовірно зростає об'єм опрацьованої зорової інформації, проте якість виконаної під час тестування роботи суттєво погіршується. Отже, підтримання певного рівня загальної продуктивності розумової діяльності першокурсників, яка протягом року майже не змінюється, забезпечується тільки за рахунок підвищення швидкісних характеристик розумової роботи. Слід відзначити, що характер змін показників розумової працездатності в динаміці навчального року у студентів з різною спеціалізацією навчання дещо відрізняється, особливо це стосується точності виконання тестових завдань (табл. 2).

Так, у студентів-першокурсників за спеціалізацією «хімія – інформатика» поряд з найвищими, порівняно з іншими експериментальними групами, показниками швидкості розумової роботи під час тестування наприкінці навчального року спостерігається збільшення кількості помилок у процесі виконання різних тестових завдань майже у 3 рази. Аналогічні зміни психофізіологічних параметрів виявлено у «географів – біологів». Однак для цих студентів характерні нижчі, ніж у попередній експериментальній групі, показники загальної продуктивності розумової діяльності як на початку, так і наприкінці навчального року. Більш стабільними в динаміці навчального року виявились показники розумової працездатності у групі «біологів – психологів», тоді як у студентів за спеціалізацією «біологія – хімія» підвищились як швидкісні, так і якісні характеристики розумової роботи порівняно з початком навчального року (табл. 2).

Щоб оцінити особливості адаптації до навчальних навантажень кожного з обстежених студентів в умовах кредитно-модульної системи організації навчання, здійснений комплексний аналіз індивідуальних психофізіологічних показників у динаміці навчального року.

Відомо, що розумова працездатність як інтегральний показник визначається сукупністю різних психофункціональних параметрів, а саме швидкістю та якістю розумової роботи, тобто певний рівень загальної продуктивності розумової діяльності, з одного боку, може бути забезпечений високими швидкісними характеристиками, а з другого – високою якістю роботи.

За результатами тестування, проведеного на початку навчального року, виявлено, що серед студентів-першокурсників високий рівень розумової працездатності мали 33,9% осіб, середній рівень – 44,1%, кількість студентів із

низькими показниками становила 22,0% від загальної кількості обстежених. Наприкінці навчального року кількість студентів з високими показниками загальної продуктивності розумової діяльності збільшилась у 1,5 рази (до 52,5%) і достовірно зменшилась чисельність групи з низьким рівнем розумової працездатності (до 8,5%). Порівняльний аналіз індивідуальних психо- функціональних показників першокурсників, отриманих під час досліджень на початку і наприкінці навчального року, дозволив виявити, що позитивна динаміка змін досліджуваних параметрів характерна для 66,1% студентів, тоді як 20,3% осіб не могли були підтримувати початковий рівень розумової працездатності.

Слід відзначити, що у розподілі студентів-першокурсників за рівнем їх розумової працездатності на початку і наприкінці навчального року існують суттєві відмінності між групами з різною профільною спеціалізацією. Так, найбільш сприятливою була динаміка змін показників розумової працездатності у групі «біологів – хіміків», а саме кількість студентів, які працювали на високому рівні, збільшилась на 44,5%, переважно за рахунок зменшення кількості осіб із середнім рівнем розумової працездатності. Крім того, в цій експериментальній групі наприкінці навчального року не виявлено студентів із низькою продуктивністю розумової діяльності. У групі «географів – біологів» у динаміці навчального року ніяких кількісних змін у розподілі студентів за рівнем їх розумової працездатності не спостерігалось. Серед цих студентів найменша кількість осіб (46,7%) має позитивну динаміку змін розумової працездатності протягом року, тоді як негативна тенденція цих змін характерна для 33,3% студентів цієї експериментальної групи, що у 1,5 рази більше, ніж середньогрупові показники. Підвищення ефективності розумової діяльності наприкінці навчального року у «хіміків – інформатиків» і «біологів – психологів», що оцінюється за чисельністю студентів з високим рівнем розумової працездатності, відбувається за рахунок суттєвого зменшення кількості осіб, які на початку року мали низьку продуктивність розумової роботи. Це підтверджується і даними, які відображають позитивну динаміку змін досліджуваних показників.

Оскільки розумова працездатність значною мірою визначається функціональним станом вищих відділів центральної нервової системи, то необхідно дати оцінку показникам адаптивності (ПАД), розрахованим на основі

якісних параметрів розумової роботи, що характеризують одну з найважливіших психофізіологічних функцій – увагу.

Аналіз показників адаптивності дозволив виявити, що серед обстежених студентів кількість осіб, які мають досить високі адаптаційні можливості, становить 54,2%; серед студентів з негативними значеннями ПАД (45,8%) половина осіб має дуже низький рівень адаптивності. Ознаки стомлення, що свідчать про значне функціональне напруження (група «адаптаційного ризику»), виявлені у 17,0% першокурсників, до того ж у 15,3% осіб функціональний стан оцінювався як II фаза стомлення. Це, у свою чергу, свідчить про високу ймовірність виникнення у цих студентів розладу компенсаторно-приспосувальної діяльності. Слід звернути увагу, що серед обстежених студентів найвищі показники адаптивності мали «біологи – хіміки». У цій експериментальній групі 66,7% осіб мали високі показники ПАД і 33,3% – низькі; найменшою за чисельністю у них була група «адаптаційного ризику» – 11,1%. І навпаки, для більшості студентів зі спеціалізацією «географія – біологія» (53,3%) характерні низькі значення ПАД, що підтверджується і чисельністю групи «адаптаційного ризику», кількість осіб в якій становила 20%. Виявлені особливості між експериментальними групами за визначеними показниками, можливо, пояснюються специфікою профільної підготовки студентів за різними спеціальностями, що передбачає відмінності у переліку навчальних дисциплін та їх складності, у розподілі навчального навантаження, навчально-методичному забезпеченні та ін.

Висновки. Отже, результати дослідження, проведеного на початковому етапі навчання студентів в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу, дозволили виявити деякі особливості їх реагування на ці організаційні зміни, пов'язані з реформуванням вищої освіти. На наш погляд, упроваджувана система організації навчання передбачає значну інтенсифікацію навчальної діяльності з посиленням вимог до обсягу обробки інформації. Це пов'язано з постійним зростанням інформаційного потоку, який і надалі буде стрімко збільшуватись. З другого боку, великий обсяг інформації повинен опрацьовуватися в певних часових межах, зумовлених загальним терміном навчання у ВНЗ, унаслідок чого навчальна діяльність відбувається в умовах постійного браку часу. Такі зміни в організаційній структурі навчального процесу суттєво впливають на характер розумової діяльності студентської молоді. Можливо, цим і пояснюється спрямованість студентів-першокурсників

на обробку більшого обсягу інформації у процесі навчальної діяльності, що підтверджується результатами психофізіологічного тестування, проведеного наприкінці навчального року. Як правило, підвищення швидкісних характеристик розумової діяльності супроводжується зниженням якості виконаної роботи як наслідок значного функціонального і психоемоційного напруження. Отже, зміни стилю розумової діяльності студентів відповідно до вимогами сучасного вищого навчального закладу може негативно позначитися на якості і глибині отриманих знань.

Вирішення питань, пов'язаних з підвищенням якісного рівня вищої освіти, підготовкою висококваліфікованих кадрів, конкурентноспроможних на сучасному ринку праці, водночас збереження і зміцнення здоров'я студентської молоді можливе лише за умови здійснення ґрунтовного аналізу показників успішності навчальної діяльності студентів в умовах нової організаційної структури навчального процесу й оцінки їх психоемоційного стану для розробки і впровадження науково обґрунтованої системи ефективних заходів, спрямованих перш за все на формування у студентів високої особистісної мотивації до навчання, творчої ініціативи і самостійності в оволодінні знаннями. Це, у свою чергу, передбачає створення оптимального навчального середовища в освітньому закладі, достатнє матеріально-технічне забезпечення навчального процесу, яке відповідає вимогам сучасного інформатизованого суспільства, надання висококваліфікованої консультаційної допомоги тим, хто навчається, з метою повної реалізації особистісного інтелектуального потенціалу кожного студента у процесі їх фахової підготовки без шкоди для здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бобрищева-Пушкина Н.Д., Кузнецова Л.Ю., Попова О.Л., Силаев А.А. Отношение к формам контроля знаний и образ жизни студентов // Материалы Всерос. науч.-практ. конф. «Профессиональное гигиеническое обучение. Формирование здорового образа жизни детей, подростков и молодежи». – М., 2006. – С. 17 – 18.
2. Бойко О.В., Лукашук-Федик С.В., Бадюк Р.А. та ін. Формування здорового способу життя як елемент освіти у вищих навчальних закладах // Гігієна населених місць. – 2004. – Вип. 43. – С. 412 – 420.
3. Вєсьолкіна Ю.С. Експрес-оцінка рівня фізичного здоров'я студентів першого курсу фізико-математичного факультету: Зб. наук. праць // V Міжнародна наук.-практ. конф. «Культура здоров'я». – Херсон, 2006. – С. 43 – 46.
4. Мамчиц Л.П., Золотарева А.В. Комплексная оценка условий обучения студентов по данным стандартизованного опроса // Материалы Всерос. науч.-практ. конф. «Профессиональное гигиеническое обучение. Формирование здорового образа жизни детей,

подростков и молодежи». – М., 2006. – С. 109.

5. Методические рекомендации по физиолого-гигиеническому изучению учебной нагрузки / Под ред. М.В. Антроповой, В.И. Козлова. – М., 1984. – 67 с.

6. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес // Освіта України. – 2004. – № 60 – 61. – С. 7 – 11.

7. Севрюкова Г.А. Адаптивные изменения функционального состояния и работоспособность студентов в процессе обучения // Гигиена и санитария. – 2006. – № 1. – С. 72 – 73.

8. Спицин А.П. Оценка адаптации студентов младших курсов к учебной деятельности // Гигиена и санитария. – 2007. – № 2. – С. 54 – 56.

9. Ушаков И.Б., Соколова Н.В. Современные проблемы качества жизни студентов // Гигиена и санитария. – 2007. – № 2. – С. 54 – 58.

УДК 371.214.46:811.111

В.М. Карпова

Сумський державний
педагогічний університет

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПРАКТИЧНИХ І РОЗВИВАЮЧИХ ЦІЛЕЙ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті розглядаються питання взаємозв'язку та взаємодоповнення практичних і розвиваючих цілей навчання іноземних мов під час застосування гуманістичної стратегії навчання, що вимагає змін у методиці викладання предмета. Наведено конкретні вправи для безпосереднього застосування на практичних заняттях з іноземної мови.

В статье рассматриваются вопросы взаимосвязи и взаимодополнения практических и развивающих целей обучения иностранных языков во время применения гуманистической стратегии обучения, что требует перемен в методике преподавания предмета. Приведены конкретные упражнения для непосредственного применения на практических занятиях по иностранному языку.

The article considers the problem of linguistic and psychological lesson aims, their interconnection, and complementation in the course of foreign language teaching when it is the part of humanistic educational strategies and which requires particularizing teaching technologies. In the article there is also a good supply of exercises to be used in a foreign language classroom.

Навчальні стратегії на певному етапі розвитку суспільства, як відомо, супроводжуються змінами в педагогічній теорії та практиці навчально-виховного процесу, визначаються ступенем розвитку науки та потребами власне суспільства. Зміни, що відбуваються сьогодні в освіті, вимагають часто осмислення та додаткового аналізу для того, щоб кваліфікований спеціаліст у сфері викладання іноземних мов міг орієнтуватися в широкому колі ідей, напрямків і освітніх технологій. Не дивлячись на те, що передова теорія і практика навчання активно розробляє нові технології